projekt

UCHWAŁA NR .....
Rady Powiatu w Nowym Dworze Gdańskim
z dnia .....

w sprawie: przyjęcia „Programu pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022-2026”.

Na podstawie art. 19 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2021, poz. 2268) oraz art. 4 i art. 12 pkt 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 920 ze zm.), uchwala się:

§ 1.

Przyjmuje się „Program pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022-2026”, który stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu w Nowym Dworze Gdańskim oraz Dyrektorowi Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Nowym Dworze Gdańskim.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Powiatu
w Nowym Dworze Gdańskim

Robert Ciżmowski

Uzasadnienie

Podjęcie uchwały dotyczącej *przyjęcia „Programu pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022-2026”* wynika z zapisów ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2021, poz. 2268).

„*Program pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022-2026”* stanowi integralną *część „Strategii integracji i rozwiązywania problemów społecznych Powiatu Nowodworskiego na lata 2016-2026”* i stanowi realizację kierunków pomocy dziecku i rodzinie w Powiecie Nowodworskim.

Program pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022-2026” jest dokumentem opracowanym w celu sprawnego i trafnego realizowania przez wspólnotę samorządową konstytucyjnej zasady udzielania szczególnej pomocy rodzinie.

Przedmiotowa uchwała została przygotowana zgodnie z założeniami „Strategii Rozwoju Powiatu Nowodworskiego na lata 2015-2024”, obszar priorytetowy: Kapitał ludzki i społeczny (P2), cel strategiczny CS.2.1. Rozwinięty i w pełni wykorzystany kapitał ludzki, cel operacyjny: CO.2.1.2. Aktywizacja wykluczonych społecznie.

Załącznik do
Uchwały Nr …….
Rady Powiatu
w Nowym Dworze Gdańskim
z dnia ……..…

PROGRAM POMOCY DZIECKU I RODZINIE POWIATU NOWODWORSKIEGO NA LATA 2022-2026

Nowy Dwór Gdański, 2021

Spis treści

Wstęp....5
GŁÓWNE ZAŁOŻENIA....5
„Programu pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022 - 2026”....5
ROZPOZNANIE POTRZEB W ZAKRESIE POMOCY DZIECKU I RODZINIE....6
RODZINNA OPIEKA ZASTĘPCZA....7
ZASOBY INSTYTUCJONALNE POWIATU NOWODWORSKIEGO....11
CELEM STRATEGICZNYM PROGRAMU JEST „PRAWIDŁOWO FUNKCJONUJĄCA RODZINA”....11
ADRESACI *„Programu pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022 – 2026”*....13
STANDARDY *„Programu pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022-2026”*....13
ZAŁOŻENIA *„Programu pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022 – 2026”*....14
METODY OCENY EFEKTYWNOŚCI *„Programu pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022-2026”*....19

Wstęp

„Program pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022 - 2026" jest integralną częścią „*Strategii integracji i rozwiązywania problemów społecznych Powiatu Nowodworskiego na lata 2016 – 2026"*. Został opracowany w celu sprawnego i trafnego realizowania przez wspólnotę samorządową, konstytucyjnej zasady udzielania szczególnej pomocy rodzinie.

W założeniach polityki społecznej państwa pomoc społeczna ma na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie samodzielnie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Szczegółowe zasady organizowania pomocy rodzinie zostały określone w ustawie o pomocy społecznej oraz w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Ustawa nałożyła na samorządy nowe obowiązki, wprowadziła szereg zmian w pieczy zastępczej rodzinnej i instytucjonalnej oraz zwiększyła monitoring rodzin zastępczych.

Rodzinie oraz dziecku mającej trudności w wypełnianiu swoich zadań udziela się pomocy, w szczególności w formie:

1. poradnictwa rodzinnego;
2. terapii rodzinnej rozumianej jako działania psychologiczne, pedagogiczne i socjologiczne, mające na celu przywrócenie zdolności do wypełniania jej zadań;
3. pracy socjalnej;
4. zapewnienia dzieciom opieki i wychowania poza rodziną.

GŁÓWNE ZAŁOŻENIA
„Programu pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022 - 2026"

1. Opieka nad dziećmi pozbawionymi wsparcia ze strony rodziny naturalnej powinna być elementem szerszego programu wspierania rodzin w środowisku lokalnym poprzez zwiększony dostęp do specjalistów, ponieważ przeważnie są to dzieci z deficytami rozwojowymi, zaburzeniami zachowania, wymagające specjalistycznego wsparcia psychologicznego, socjoterapeutycznego.
2. Większe znaczenie powinny mieć działania profilaktyczne, a więc wsparcie udzielone rodzinie naturalnej dziecka przed wystąpieniem sytuacji kryzysowej, której konsekwencją jest odbiór dziecka z domu rodzinnego.
3. Współpraca z Ośrodkami Pomocy Społecznej, poprzez pracę socjalną winna przyczyniać się do powrotu dziecka do rodziny biologicznej.
4. Skierowanie dziecka pozbawionego częściowo lub całkowicie opieki rodzicielskiej do placówki opiekuńczo – wychowawczej na pobyt całodobowy może nastąpić po

wyczerpaniu możliwości udzielenia pomocy w rodzinie naturalnej lub umieszczenia w rodzinie zastępczej.

5. Realizacja postanowień Sądów Rodzinnych w sprawie orzeczenia wobec nieletniego o umieszczeniu placówki resocjalizacyjnej.
6. Przygotowanie wychowanków placówek opiekuńczo - wychowawczych i rodzin zastępczych do samodzielności.
7. Pomoc rodzinie w sytuacjach kryzysowych.

ROZPOZNANIE POTRZEB W ZAKRESIE POMOCY DZIECKU I RODZINIE

Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Zadaniem pomocy społecznej jest zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym, których nie są one w stanie pokonać wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości, przez podejmowanie działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem. Pracownik ośrodka pomocy społecznej po analizie sytuacji rodzinnej udziela rodzinie lub osobie pomocy, która jest dostosowana do potrzeb osoby lub rodziny wnioskującej
o pomoc.

Rodzaj, forma i rozmiar świadczenia powinny być odpowiednie do okoliczności uzasadniających udzielanie pomocy. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej są obowiązane do współdziałania w rozwiązywaniu ich trudnej sytuacji życiowej. Rozwój pomocy społecznej odznacza się więc różnorodnością form świadczeń, różnorodnością adresatów, funkcjonowaniem zasady pomocniczości, konsekwentnym podziałem zadań i ich finansowaniem między rządem i samorządem.

Istotnym składnikiem osiąganego dobrobytu w wymiarze społecznym oraz indywidualnym jest sytuacja finansowa i posiadanie zatrudnienia. Znaczenia nabrały kwestie dostępności do edukacji, awansu społecznego i cywilizacyjnego, wartości rodzinne oraz czynniki związane z poczuciem szeroko rozumianego bezpieczeństwa.

Zasadniczym problemem jest trudność w dostępie do lekarzy specjalistów w Powiecie Nowodworskim. Brak poradni zdrowia psychicznego dla dzieci, utrudnia diagnozę dziecka. Wszystkie wizyty u specjalistów z zakresu psychiatrii, genetyki a nawet chirurgii i ortopedii dziecięcej dostępne są poza powiatem np. Elbląg, Gdańsk, Malbork.

Obecnie przyjęte kierunki polityki społecznej kreując swoją nowoczesność, aktywizują społeczność lokalną, zakładają współdziałania z organizacjami pozarządowymi. Stają się stymulatorem nowoczesności zmian społecznych, doprowadzając do rozwoju społeczności lokalnej i budowania społeczeństwa obywatelskiego.

Na szczeblu samorządu gminnego zadania z zakresu pomocy społecznej realizują ośrodki pomocy społecznej. Na terenie Powiatu Nowodworskiego funkcjonują:

1. Miejsko - Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Nowym Dworze Gdańskim;

2. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Stegnie;
3. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Ostaszewie;
4. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sztutowie;
5. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krynicy Morskiej.

Świadczenia z pomocy społecznej są różnorodne. Obejmują pomoc pieniężną i świadczenia niepieniężne udzielane przez Ośrodki Pomocy Społecznej w ramach zadań własnych i zleconych gminom przez administrację rządową. Zadania własne finansowane są ze środków gminy. Natomiast pomoc w ramach zadań zleconych finansowana jest z budżetu państwa.

Na szczeblu Powiatu Nowodworskiego zadania z zakresu pomocy społecznej i rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych realizowane są przez:

1. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie;
2. Warsztat Terapii Zajęciowej w Jantarze;
3. Warsztat Terapii Zajęciowej w Marzęcinie;
4. Warsztat Terapii Zajęciowej w Nowym Dworze Gdańskim;
5. Dom Pomocy Społecznej "MORS" w Stegnie.

RODZINNA OPIEKA ZASTĘPCZA

Władza rodzicielska, to obowiązki i uprawnienia rodziców względem dziecka. Powinna być ona wykonywana tak, jak wymaga tego dobro dziecka i interes społeczny. Oznacza to, że rodzice zobowiązani są szanować prawa dziecka. Muszą też liczyć się z możliwością ingerencji ze strony państwa, gdy będą tej władzy nadużywać lub nienależycie ją wykonywać.

W sytuacjach kryzysowych, gdy rodzina nie jest w stanie poradzić sobie z problemami, nie może, nie potrafi, bądź nie chce zajmować się dzieckiem, zachodzi konieczność udzielenia pomocy, wsparcia zewnętrznego lub interwencji. W takiej sytuacji, w myśl konstytucyjnej zasady pomocniczości, dziecko ma prawo do pomocy, w tym umieszczenie w pieczy zastępczej: *„Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych”,* tak stanowi Konstytucja RP (art. 72 ust. 2). Konwencja o prawach dziecka zobowiązuje do: *„zapewnienia specjalnej ochrony i pomocy dzieciom czasowo lub stale pozbawionym środowiska rodzinnego lub nie mogącym, ze względu na swe dobro, w nim przebywać"* (art. 20). Przepisy te podkreślają rangę i znaczenie praw dziecka, w tym do pieczy zastępczej.

Granicą prawną interwencji w rodzinie jest przekonanie, że zostało naruszone dobro dziecka lub przepisy rangi ustawy. Jednak zanim dojdzie do interwencji w rodzinie ma ona prawo oczekiwać, że ktoś w porę dostrzeże jej problemy i udzieli adekwatnej pomocy. Rodzice powinni być wspierani we wszystkich działaniach dotyczących dziecka, przez publiczne lub niepubliczne instytucje, wsparcie przez jednostki pomocy społecznej, Sądy, Poradnie Psychologiczno – Pedagogiczne, władzę administracyjną lub w koniecznych przypadkach Rzecznika Praw Dziecka.

Sprawą nadrzędną jest najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka (art. 3 Konwencji o prawach dziecka). W sytuacji, gdy dziecko jest pozbawione opieki ze strony rodziców albo nie są oni zdolni należycie z tej opieki się wywiązywać, obowiązkiem państwa jest uwzględnić podmiotowość dziecka oraz szanować jego prawo, w tym do opieki zastępczej. Rodzinne formy opieki zastępują tę pierwotnie sprawowaną przez rodziców. Są to rodziny zastępcze oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej zapewnia dzieciom, które na podstawie postanowienia Sądu lub odebrane w trybie interwencyjnym zostają umieszczone:

1. w rodzinie zastępczej spokrewnionej;
2. w rodzinie zastępczej niezawodowej;
3. w rodzinie zastępczej zawodowej o charakterze pogotowia rodzinnego;
4. w rodzinie zastępczej zawodowej specjalistycznej;
5. w placówce opiekuńczo - wychowawczej typu socjalizacyjnego.

Prawo dziecka do pieczy zastępczej jest prawem subsydiarnym wobec prawa dziecka do życia w rodzinie. Trwałe umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej jest sytuacją wyjątkową. Podstawowe standardy i zasady prawa dotyczące dziecka pozbawionego opieki rodzicielskiej powinny być punktem odniesienia i podstawą (wartościującą) systemu pomocy rodzinie oraz budowy systemu opieki nad dzieckiem.

Przepisy prawa stanowią, że dzieciom pozbawionym częściowo lub całkowicie opieki rodzicielskiej starosta zapewnia opiekę i wychowanie w rodzinie zastępczej. Umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej następuje na mocy Postanowienia Sądu rodzinnego. Rodziny zastępcze zapewniają dziecku warunki rozwoju i wychowania odpowiednie do jego stanu zdrowia i poziomu rozwoju.

Tabela 1.

Rodziny zastępcze spokrewnione z dzieckiem, niezawodowe i zawodowe w Powiecie Nowodworskim

Lata	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Rodziny zastępcze spokrewnione	34	34	36	34	34	35
Rodziny zastępcze niezawodowe	11	12	13	8	7	7
Rodziny zastępcze zawodowe, w tym pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego	6	5	6	4	4	4
Rodzinny dom dziecka	1	1	1	2	2	2
Ogółem	**52**	**52**	**54**	**48**	**47**	**48**

Źródło: opracowanie własne PCPR

Tabela 2.
Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach spokrewnionych, niezawodowych i zawodowych z Powiatu Nowodworskiego

Lata	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Rodziny zastępcze spokrewnione	54	53	52	49	53	68
Rodziny zastępcze niezawodowe	16	16	15	7	9	8
Rodziny zastępcze zawodowe, w tym pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego	24	19	29	20	18	14
Rodzinny dom dziecka	8	8	8	17	16	19
Ogółem	**102**	**96**	**104**	**93**	**96**	**109**

Źródło: opracowanie własne PCPR

Z powyższych tabel wynika, iż ogólna liczba rodzin zastępczych utrzymuje się praktycznie na tym samym poziomie, natomiast wzrasta liczba dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej. Różnica ta powoduje, że organizator rodzinnej pieczy zastępczej zmuszany jest do umieszczania dzieci w rodzinach zastępczych ponad ustawowy limit.

Rodziny zastępcze spokrewnione z dzieckiem ustanawiane są w osobach dziadków lub rodzeństwa. Sądy ustanawiając dla dziecka rodzinę zastępczą przede wszystkim kierują się dobrem dziecka i jego związkiem emocjonalnym z najbliższą rodziną. We wszystkich możliwych przypadkach pierwszeństwo do sprawowania opieki zastępczej mają rodziny spokrewnione z dzieckiem. Często jednak one same wymagają wsparcia i pomocy w należytym sprawowaniu opieki, bowiem zdarza się, że są to rodziny, które wcześniej były niewydolne wychowawczo i nie umiały właściwie wychować swojego dziecka. Dlatego od lat w środowisku osób zajmujących się omawianą problematyką podnoszą się głosy o konieczności zmiany takiej sytuacji. Należy podejmować działania w kierunku przesuwania wskazanych wyżej proporcji zmierzających do umieszczania dzieci w rodzinach zastępczych niezawodowych i zawodowych. Jednak Sądy, kuratorzy oraz pracownicy socjalni i asystenci rodzin w przekonaniu o dobru dziecka dążą do umieszczania ich w rodzinach spokrewnionych. Niepokojącym zjawiskiem jest to, iż coraz częściej się zdarza, że rodzice zastępczy spokrewnieni, w osobach dziadków, nie rokują sprawowania należytej opieki nad dziećmi. Często brak im podstawowych kompetencji wychowawczych.

Na terenie Powiatu Nowodworskiego nie funkcjonują, z powodu braku kandydatów, rodziny zastępcze zawodowe specjalistyczne. Istnieje potrzeba utworzenia zawodowej rodziny zastępczej specjalistycznej, która posiadałaby odpowiednie kwalifikacje do opieki i wychowywania dziecka niepełnosprawnego i byłaby przygotowana do profesjonalnego wypełniania obowiązków rodzinnych wobec dziecka z problemami oraz dysfunkcjami.

Przewaga rodzin zastępczych spokrewnionych nad niespokrewnionymi wynika z faktu, że coraz mniej osób zgłasza się na szkolenia dostępne dla kandydatów na rodziny zastępcze niezawodowe, które w przyszłości będą mogły pełnić funkcję rodziny zastępczej zawodowej.

Widoczna jest różnica między liczbą osób zgłaszających wolę pozostania rodziną zastępczą, a liczbą osób, które biorą udział w szkoleniu i to szkolenie kończą. Najczęściej powodem rezygnacji ze szkolenia jest niewystarczająca motywacja osób, brak determinacji, trwania w decyzji.

Rodziny zastępcze niezawodowe są najbardziej pożądaną formą opieki zastępczej. Rodzicami zastępczymi są osoby przeszkolone, posiadające wiedzę i umiejętności potrzebne do pełnienia funkcji rodzinnej opieki zastępczej.

W Powiecie Nowodworskim najliczniejszą grupą opiekunów zastępczych są osoby w wieku 41 – 60 lat. Na uwagę zasługuje dość duża liczba opiekunów w podeszłym wieku, po 60 roku życia. Rodziny te muszą być w obszarze szczególnego zainteresowania pomocy społecznej oraz Sądu Rodzinnego. Bardzo często w odniesieniu do tej grupy rodzin wprowadzony jest koordynator rodzinnej pieczy zastępczej Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie. Rodziny te objęte są również wsparciem asystenta rodziny i pracownika socjalnego, którzy działają z ramienia Ośrodka Pomocy Społecznej. Poważnym utrudnieniem we wspieraniu tych rodzin jest brak zrozumienia aktualnych problemów umieszczonych w nich dzieci. Dzieci trafiające do systemu pieczy zastępczej w większej mierze prezentują symptomy niedostosowania społecznego. Widoczne są one u coraz młodszych dzieci. Dużą trudnością jest brak w Powiecie Nowodworskim dostępu do lekarzy specjalistów np. psychiatry dziecięcego oraz terapii i socjoterapii dla dzieci i młodzieży.

Obserwuje się, iż do rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo – wychowawczych trafiają dzieci z rodzin z wieloma sprzężonymi problemami. Wśród dysfunkcji rodzin, z których zachodzi potrzeba zabezpieczenia dzieci można wymienić: długotrwałe bezrobocie, alkoholizm i inne uzależnienia, niezaradność życiową, upośledzenia i choroby (w tym psychiczne), oraz przemoc w rodzinie.

Jednym z głównych zadań Ośrodków Pomocy Społecznej jest praca z rodziną biologiczną, która realizowana jest obecnie przez pracowników socjalnych i asystentów rodziny. W sytuacji kryzysu jest to trudna i długotrwała praca. Pozytywna zmiana w wielu wypadkach jest niemożliwa ze względu na długotrwały proces powodujący pogłębianie się zachowań patologicznych. Dlatego też praca z rodziną powinna być rozpoczęta wcześniej między innymi poprzez profilaktykę, zanim dojdzie do sytuacji kryzysowej.

Za priorytetowe do realizacji uznano:

1. Wsparcie dla bezrobotnych rodziców biologicznych, realizowane poprzez poradnictwo psychologiczne, ze szczególnym uwzględnieniem wychowanków rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych.
2. Prowadzenie porad psychologicznych oraz terapii podtrzymujących zarówno dla rodzin zastępczych jak i naturalnych, konsultacje indywidualnych przypadków w środowisku.
3. Pracę z rodzinami zastępczymi, dzieckiem oraz rodzinami biologicznymi w celu przygotowania dziecka do powrotu do rodziców naturalnych.

4. Przyjmowanie interesantów i świadczenie im usług w zakresie poradnictwa specjalistycznego poprzez realizowanie procesów diagnozowania, profilaktyki oraz terapii podtrzymującej.
5. Systemową pomoc rodzinom dysfunkcyjnym oraz osobom samotnym.
6. Propagowanie zdrowego stylu życia.
7. Prowadzenie grup wsparcia oraz przeprowadzanie badań psychologicznych dla rodzin zastępczych, konsultacje psychologiczne dla rodziców biologicznych.
8. Wsparcie rodziców biologicznych nieletnich, którzy zostają na podstawie Postanowienia Sądu umieszczeni w placówkach resocjalizacyjnych.
9. Udzielenie pomocy wychowankom opuszczającym placówki resocjalizacyjne.

ZASOBY INSTYTUCJONALNE POWIATU NOWODWORSKIEGO

Instytucje i organizacje, które mogą być realizatorami lub współpartnerami w realizacji Programu przedstawia się następująco:

1. Sąd Rejonowy w Malborku, w tym kuratorzy sądowi w Nowym Dworze Gdańskim.
2. Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna.
3. Placówki oświatowe tj. szkoły oraz Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy.
4. Placówka opiekuńczo - wychowawcza w Nowym Dworze Gdańskim.
5. Poradnia Zdrowia Psychicznego.
6. Powiatowy Ośrodek Interwencji Kryzysowej.
7. Miejskie i Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej.
8. Świetlice środowiskowe na terenie Gmin.
9. Komenda Powiatowa Policji.
10. Straż Gminna i Miejska.

CELEM STRATEGICZNYM PROGRAMU JEST „PRAWIDŁOWO FUNKCJONUJĄCA RODZINA”

Strategicznym celem „Programu pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022-2026” jest prawidłowo funkcjonująca rodzina, która poprzez działania mające na celu budowanie lokalnego systemu pomocy dziecku i rodzinie. Będzie mogła liczyć na pomoc oraz zintegrowane wsparcie. System wspierania rodzin musi mieć charakter lokalny. Koordynatorem działań poszczególnych instytucji będzie Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Nowym Dworze Gdańskim.

W kontekście głównych problemów Powiatu tj. bezrobocia, wzrastającego poziomu ubóstwa oraz towarzyszących temu zjawisku patologii społecznych: przestępczości, uzależnień, przemocy w rodzinie itp. – sama rodzina, bez pomocy z zewnątrz, sobie nie poradzi. Dotychczasowe doświadczenia wskazują, w pierwszej kolejności, na ogromną potrzebę wsparcia rodzin naturalnych już na etapie, gdy problemy się rozpoczynają. Za to zadanie odpowiedzialne są Ośrodki Pomocy Społecznej.

Aktualnie wygląda to najczęściej tak, że pomoc przychodzi „za późno", czyli na etapie głębokiego kryzysu rodziny. W takich sytuacjach najczęściej zachodzi potrzeba odebrania dzieci z rodziny i zaczynania pomocy niejako „od końca". Jednak wsparcie asystentów rodziny wprowadza minimalne zmiany.

Należy stworzyć system, aby nie dopuszczać do sytuacji, kiedy dziecko musi opuszczać naturalną rodzinę. Powinien być to duży obszar skorelowanych działań, zarówno profilaktycznych jak i zmniejszających skutki zjawisk patologicznych, skierowanych do rodzin, które wymagają pomocy materialnej, specjalistycznej (psychologicznej, prawnej, pedagogicznej itp.), bądź socjalnej.

Na tle omawianego problemu – zbyt późnej pomocy dla rodzin i dzieci wyłania się kwestia niedostosowania społecznego oraz przestępczość dzieci i młodzieży. Profilaktyka w tym zakresie obejmuje system zintegrowanych działań zapobiegających zagrożeniom prawidłowego rozwoju dziecka a w szczególności:

- dbałość o właściwe warunki życia dziecka;
- prawidłowość przebiegu procesów edukacji i wychowania;
- respektowania praw dziecka;
- zapewnienie dzieciom poczucia bezpieczeństwa, akceptacji i podmiotowości;
- aktywny udział dzieci w kulturze;
- tworzenie możliwości właściwego zagospodarowania czasu wolnego;
- rozwój zabezpieczeń społecznych, pomoc dzieciom pozostającym w trudnej sytuacji materialnej i rodzinnej, bezpieczeństwo i porządek publiczny.

Na terenie Powiatu Nowodworskiego, dzieci w poszczególnych gminach korzystają z bibliotek, świetlic środowiskowych oraz dodatkowych zajęć prowadzonych w Ośrodkach Kultury.

Bardzo ważnym elementem programu jest obszar tworzenia i wspierania rodzinnych form opieki zastępczej. Obejmuje on propagowanie idei rodzicielstwa zastępczego, poszukiwanie i szkolenie kandydatów do prowadzenia niezawodowych rodzin zastępczych, a następnie pomoc usamodzielniającym się wychowankom tych rodzin. Pomoc ta dotyczy również wychowanków opuszczających ustawowo określone typy placówek opiekuńczo – wychowawczych. W tym zakresie pomoc obejmuje tworzenie mieszkań chronionych, realizację indywidualnego programu usamodzielnienia, pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki oraz pomoc rzeczową na zagospodarowanie.

Podsumowując, lokalny system pomocy dziecku i rodzinie powinien być oparty o cztery fundamentalne zasady działań:

1. bliżej dziecka – najlepiej w rodzinie;
2. wcześniej – zanim narosną problemy;
3. krócej – by nie zdejmować odpowiedzialności rodziców za dziecko;
4. bardziej ekonomicznie – poprzestając na formie pomocy adekwatnej do potrzeb, wykorzystując potencjał profesjonalistów, bez zbędnego stosowania form opieki całodobowej.

ADRESACI *„Programu pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022 – 2026”*

Działania „Programu pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022 – 2026” skierowane są do:

1. rodzin niewydolnych wychowawczo;
2. rodzin dotkniętych przemocą;
3. rodzin ubogich i zagrożonych ubóstwem;
4. rodzin bezradnych w sprawach opiekuńczo – wychowawczych zwłaszcza niepełnych lub wielodzietnych;
5. rodzin zastępczych;
6. usamodzielnianych wychowanków rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo – wychowawczych;
7. dzieci z rodzin dysfunkcyjnych;
8. dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo – wychowawczych;
9. nieletnich wychowanków opuszczających placówki resocjalizacyjne tj.: Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze oraz Zakłady Poprawcze.

STANDARDY *„Programu pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022-2026”*

1. Udzielając pomocy rodzinie należy mieć zawsze na względzie podmiotowość dziecka i rodziny.
2. Dziecko jest samodzielnym podmiotem, ze względu na swoją niedojrzałość psychiczną i fizyczną, wymaga szczególnej opieki i ochrony prawnej.
3. Dziecko ma prawo do wychowania w rodzinie i stabilnego środowiska wychowawczego.
4. Dziecko ma prawo do traktowania go w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości osobowej oraz do ochrony przed arbitralną lub bezprawną ingerencją w jego życie prywatne.
5. Bez koniecznej potrzeby nie należy ingerować w życie rodziny.
6. Jeżeli ingerencja jest niezbędna, należy, dbając o dobro dziecka, udzielać wsparcia całej rodzinie.
7. Umieszczenie dziecka poza rodziną naturalną powinno być czasowe.
8. Dzieci pozostające poza rodziną naturalną powinny być umieszczane przede wszystkim w rodzinnych formach opieki zastępczej.
9. Dziecko przebywające poza rodziną naturalną ma prawo do utrzymywania osobistych kontaktów z rodziną.
10. Dziecko ma prawo do kształcenia, rozwoju uzdolnień, zainteresowań i indywidualności oraz do zabawy i wypoczynku.
11. Dziecko ma prawo do pomocy w przygotowaniu do samodzielnego życia w przypadku wychowania poza rodziną naturalną.

ZAŁOŻENIA *„Programu pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022 – 2026”*

1. Doskonalenie systemu wsparcia społecznego.
2. Wsparcie rodzin oraz dzieci, a w szczególności zapobieganie zjawiskom patologii w rodzinie.

„Program pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022-2026” jest zgodny z ogólną koncepcją w zakresie polityki prorodzinnej państwa i skorelowany jest z podobnymi dokumentami na poziomie województwa. Istniejąca w tym zakresie spójność daje szansę pozyskiwania dodatkowych środków poza budżetowych.

Przy opracowaniu „Programu pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022-2026” Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Nowym Dworze Gdańskim wyznaczyło cztery podstawowe obszary działania:

1. ***Tworzenie systemu wspierania rodziny i dziecka w ich naturalnym środowisku w sytuacji kryzysowej.***
2. ***Wspieranie form rodzicielstwa zastępczego.***
3. ***Pomoc dzieciom przebywającym w placówkach opiekuńczo – wychowawczych, rodzinach zastępczych oraz opuszczającym zastępcze formy wychowania.***
4. ***Doskonalenie zawodowe kadr jednostek pomocy społecznej i innych podmiotów w zakresie pomocy dziecku i rodzinie.***

DZIAŁANIE I

Tworzenie systemu wspierania rodziny i dziecka w ich naturalnym środowisku w sytuacji kryzysowej

Środowisko rodzinne to najważniejsze środowisko wychowawcze w życiu dziecka. Niepokojąca fala zjawisk patologicznych oraz wzrost bezrobocia przyczynia się do powstawania wielu sytuacji konfliktowych, których negatywne skutki najbardziej dotykają dzieci.

W celu skutecznego przeciwdziałania pogłębianiu się kryzysów i narastaniu problemów w rodzinach niezbędne jest utworzenie profesjonalnego, sprawnie funkcjonującego systemu poradnictwa specjalistycznego i wsparcia rodzin. Stworzenie możliwości pomocy rodzinie w rozwiązywaniu bieżących problemów małżeńskich, wychowawczych, rodzinnych pojawiających się na poszczególnych etapach życia rodzinnego może zapobiec narastaniu i pogłębianiu się dysfunkcji rodziny. Ponadto ważnym elementem jest zapewnienie w środowisku lokalnym opieki i oddziaływania wychowawczego dzieciom i młodzieży wymagającym wsparcia i pomocy. Aktualnie zbyt mała liczba miejsc wsparcia dla dzieci i młodzieży uniemożliwia zorganizowanie sprawnego systemu oddziaływania wychowawczego. Jest to szczególnie niepokojące wobec wzrastającej liczby dzieci pozbawionych właściwej opieki ze strony

rodziców, wzrostu poziomu spożycia alkoholu przez młodzież, wzrastającej liczby wykroczeń popełnianych przez coraz młodsze osoby.

Na terenie Powiatu Nowodworskiego funkcjonuje Powiatowy Ośrodek Interwencji Kryzysowej. Głównym zadaniem Ośrodka jest zapewnienie pomocy osobom i rodzinom w nagłych sytuacjach kryzysowych. Osoby potrzebujące pomocy mają możliwość skorzystania z miejsc dla ofiar przemocy domowej będących w nagłej sytuacji kryzysowej. Osoby krzywdzone znajdują się często w sytuacjach zagrażających ich zdrowiu, a nawet życiu. Szczególnie dramatyczna jest sytuacja dzieci doświadczających przemocy, strachu i bólu.

Sposób realizacji działania:

1. Diagnoza i pomoc wielozakresowa rodzinom dysfunkcyjnym na terenie Powiatu Nowodworskiego.
2. Powołanie interdyscyplinarnego zespołu specjalistów do spraw koordynacji działań w sytuacji zagrożenia dobra dziecka, realizacja procedur pomocy dziecku krzywdzonemu, które zostały stworzone przez przedstawicieli wszystkich jednostek wsparcia na terenie Powiatu zajmującego się pomocą dziecku.
3. Tworzenie i realizacja własnych oraz wspieranie realizowanych w gminach programów profilaktycznych.
4. Upowszechnianie informacji o działającym w strukturach Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Nowym Dworze Gdańskim Powiatowego Ośrodku Interwencji Kryzysowej.
5. Rozszerzenie działalności POIK poprzez zatrudnienie socjoterapeuty, terapeuty, mediatora.
6. Organizowanie czasu wolnego dla dzieci poprzez wsparcie i współpracę ze świetlicami środowiskowymi na terenie gmin oraz Żuławskim Ośrodkiem Kultury w Nowym Dworze Gdańskim.
7. Stworzenie punktu telefonu zaufania.
8. Współpraca z organizacjami pozarządowymi działającymi lokalnie na rzecz pomocy dziecku i rodzinie.
9. Sporządzenie ogólnodostępnej bazy informacji o instytucjach i placówkach działających na rzecz dziecka i rodziny oraz prowadzenie kampanii informacyjnej w tym zakresie.
10. Prowadzenie grup socjoterapeutycznych dla dzieci z rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo – wychowawczych, u których występują zaburzenia zachowania.
11. Podejmowanie rozmów mediacyjnych w systemie wczesnego rozpoznania sytuacji kryzysowej.

Wskaźniki monitorowania:

1. Liczba zgłoszonych i realizowanych programów profilaktycznych.
2. Liczba utworzonych placówek wsparcia dziennego, rozpropagowanie oferty o działalności świetlic środowiskowych wśród podopiecznych.
3. Liczba dzieci przebywających w pieczy zastępczej objętych opieką w nowo powstałych świetlicach środowiskowych oraz już istniejących na terenie gmin.

4. Liczba podmiotów systematycznie ze sobą współpracujących w zakresie opieki nad rodziną i dzieckiem.
5. Liczba zorganizowanych punktów poradnictwa rodzinnego.
6. Liczba partnerów tworzących system poradnictwa specjalistycznego.
7. Liczba osób i rodzin, które skorzystały z poradnictwa specjalistycznego.

DZIAŁANIE II

Wspieranie rodzicielstwa zastępczego

Występowanie wyuczonej bezradności jest związane z takimi współczesnymi problemami społecznymi jak bieda, bezrobocie i przemoc w rodzinie. Społeczne i indywidualne konsekwencje wyuczonej bezradności można łagodzić odpowiednimi oddziaływaniami profilaktycznymi i terapeutycznymi, które powinny być stosowane w wychowaniu oraz – bezpośrednio i pośrednio – w pracy socjalnej.

Wyuczona bezradność prowadzi do zjawiska sieroctwa społecznego, które związane jest ze stanem pozbawienia dzieci, trwale lub przejściowo, szans wychowywania we własnej rodzinie, ze względu na brak odpowiednich warunków opiekuńczo – wychowawczych. Problem sieroctwa społecznego nie jest zjawiskiem nowym. Smutnym i znamiennym jest fakt, iż obecnie sieroty społeczne w coraz większym stopniu pochodzą z rodzin dysfunkcyjnych, w których panuje niewłaściwa atmosfera, konflikty rodzinne, błędy wychowawcze, brak odpowiedzialności za dzieci, zerwane są więzi uczuciowe między członkami rodziny, a szczególnie do dziecka. Widoczne jest nowe zjawisko powstałe na przestrzeni kilku lat- euro sieroctwo. Małoletni pozostają w początkowym okresie pod opieką rodziny dziadków, wujostwa oraz rodzeństwa. Brak możliwości opieki przez rodziców nad dzieckiem skłania opiekunów do podjęcia decyzji o byciu rodzicem zastępczym. Na dezintegrację rodziny wpływa również zła sytuacja materialna, mieszkaniowa, narastająca frustracja spowodowana brakiem zatrudnienia. Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych niejednokrotnie jest podstawą do organizowania zastępczych form opieki nad dzieckiem.

Dziecku pozbawionemu całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej zapewnia się opiekę i wychowanie w rodzinie zastępczej. Rodzina zastępcza zapewnia dziecku warunki rozwoju i wychowania odpowiednie do jego stanu zdrowia i poziomu rozwoju, w tym:

1) odpowiednie warunki bytowe;
2) możliwości rozwoju fizycznego, psychicznego i społecznego;
3) możliwości zaspokojenia indywidualnych potrzeb dziecka;
4) możliwość właściwej edukacji i rozwoju zainteresowań;
5) odpowiednie warunki do wypoczynku i organizacji czasu wolnego.

Dzieci i młodzież częściowo lub całkowicie pozbawione opieki rodzinnej wymagają pomocy poprzez zorganizowanie im opieki zastępczej. Przyjęte rozwiązania ustawowe kładą szczególny nacisk na rozwijanie rodzinnych form opieki zastępczej tj. tworzenie niezawodowych rodzin zastępczych, zawodowych rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka.

Zastępcze, rodzinne formy opieki nad dzieckiem są najlepszym rozwiązaniem w przypadku, gdy dziecko pozbawione jest możliwości rozwoju w swojej naturalnej rodzinie.

Zabezpieczają one w sposób właściwy potrzeby emocjonalne dziecka, potrzebę miłości, przynależności, poczucia bezpieczeństwa. Ponadto wychowywanie się w warunkach rodzinnych umożliwia dzieciom wszechstronne przygotowanie się do samodzielnego, odpowiedzialnego życia.

Sposób realizacji działania:

1. Promowanie w mediach i prasie lokalnej idei rodzicielstwa zastępczego.
2. Rozwój współpracy lokalnych instytucji działających na rzecz rodziny mających na celu pozyskiwanie kandydatów do sprawowania rodzinnych form opieki zastępczej.
3. Organizowanie szkoleń dla kandydatów na rodziców zastępczych.
4. Tworzenie i rozwój rodzin zastępczych zawodowych niezawodowych z dzieckiem.
5. Stworzenie co najmniej jeszcze jednej rodziny zastępczej zawodowej, pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego, obecnie funkcjonuje jedna. Jest to rodzina zastępcza zawodowa z wieloletnim stażem. Analizując sytuację tej rodziny należy stwierdzić, iż wiek rodziców zastępczych znacznie obniża ich predyspozycje do pełnienia właściwie opieki nad dziećmi.
6. Wspieranie rodziców zastępczych w prawidłowym wypełnianiu powierzonej im funkcji opiekuńczo-wychowawczej.
7. Kontynuacja spotkań grupy wsparcia dla rodzin zastępczych oraz dla dzieci z rodzin zastępczych.
8. Praca z rodziną biologiczną dziecka przebywającego w placówce opiekuńczo-wychowawczej lub rodzinie zastępczej w celu powrotu dziecka do rodziny. Stała współpraca wychowawców placówek z asystentami rodziny.
9. Wzmacnianie więzi dzieci przebywających w rodzinach zastępczych i placówkach opiekuńczo – wychowawczych z ich rodzinami biologicznymi.
10. Opracowywanie i realizacja programów mających na celu przywrócenie rodzinom naturalnym funkcji wychowawczej, społecznej i ekonomicznej.
11. Stworzenie sytemu współpracy i komunikacji pomiędzy organizacjami i instytucjami świadczącymi pomoc dziecku i rodzinie.
12. Rozwój wolontariatu na rzecz pomocy dzieciom i młodzieży.
13. Upowszechnienie roli i znaczenia rozwoju rodzinnych form opieki zastępczej poprzez obchody Dnia Rodzicielstwa Zastępczego i promowanie zastępczych form opieki np. podczas festynów rodzinnych, pikników rodzinnych itp.

Wskaźnik monitorowania:

1. Liczba utworzonych rodzin zastępczych z długoletnim stażem i działających na zasadzie pogotowia rodzinnego.
2. Liczba funkcjonujących rodzin zastępczych zawodowych w Powiecie Nowodworskim.

DZIAŁANIE III

Pomoc dzieciom przebywającym w placówkach opiekuńczo – wychowawczych, rodzinach zastępczych i opuszczających rodzinne formy wychowania

W założonym systemie opieki nad dzieckiem i rodziną należy uwzględnić szereg działań w celu jak najlepszego przygotowania wychowanków do samodzielnego życia po opuszczeniu placówki opiekuńczo – wychowawczej i rodziny zastępczej. Efektywne przygotowanie wychowanków do samodzielnego, dorosłego życia od chwili umieszczenia w placówce lub rodzinie zastępczej ma w przyszłości zapobiec ich wykluczeniu społecznemu.

Sposób realizacji działania:

1. Praca socjalna z wychowankami placówek opiekuńczo – wychowawczych i rodzin zastępczych.
2. Zapewnienie poradnictwa: psychologicznego, pedagogicznego, prawnego dla klientów Powiatowego Ośrodka Interwencji Kryzysowej oraz rodzin zastępczych i rodziców biologicznych.
3. Zapewnienie pomocy usamodzielniającym się wychowankom rodzin zastępczych, placówek opiekuńczo - wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, poprzez:
    1) przyznawanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie i kontynuowanie nauki oraz pomocy rzeczowej na zagospodarowanie,
    2) stała możliwość korzystania z oferty mieszkań chronionych dostępnych dla usamodzielniających się wychowanków.
4. Zorganizowanie grupy edukacyjno – wspierającej dla usamodzielniających się wychowanków.
5. Pomoc w uzyskaniu zatrudnienia poprzez współpracę z Powiatowym Urzędem Pracy w Nowym Dworze Gdańskim.
6. Aktywizacja bezrobotnych wychowanków, nauka umiejętności poruszania się po rynku pracy.
7. Współpraca z organizacjami pozarządowymi w celu wspierania wychowanków.
8. Nadzór nad procesem usamodzielniania wychowanków, którzy opuszczają placówki opiekuńczo - wychowawcze i rodziny zastępcze.
9. Monitorowanie wychowanków usamodzielniających się poprzez analizę Indywidualnych Programów Usamodzielnienia.

Wskaźniki monitorowania:

1. aktualizacja wywiadu środowiskowego dotycząca sytuacji usamodzielnianych wychowanków,
2. okresowa ocena sytuacji mieszkańca umieszczonego w mieszkaniu chronionym.

DZIAŁANIE IV

Doskonalenie zawodowe kadr jednostek pomocy społecznej i innych podmiotów w zakresie pomocy dziecku i rodzinie

Dokonujące się zmiany dotyczące roli pomocy społecznej oraz sposobów rozwiązywania problemów wymagają systematycznego kształcenia i doskonalenia umiejętności kadr pomocy społecznej oraz podmiotów z nią współpracujących (nauczyciele szkół mających swoje siedziby na terenie Powiatu, pracownicy Poradni Psychologiczno - Pedagogicznej oraz funkcjonariusze Zespołu ds. prewencji kryminalnej nieletnich i patologii). Jest to warunek niezbędny w celu właściwej realizacji ustawowych zadań w zakresie pomocy dziecku i rodzinie.

Sposób realizacji działania:

1. Podniesienie jakości świadczonych usług w zakresie pomocy społecznej oraz doskonalenie kadr jednostek pomocy społecznej poprzez:
    1) udział w szkoleniach, konferencjach w zakresie specjalistycznej pomocy dziecku i rodzinie,
    2) opracowywanie projektów umożliwiających pozyskanie środków finansowych na podnoszenie kwalifikacji koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.
2. Organizowanie cyklicznych spotkań pracowników służb społecznych, instytucji i organizacji pozarządowych związanych z pomocą społeczną w celu wymiany opinii i doświadczeń związanych z pracą na rzecz rodziny i dziecka.
3. Zacieśnienie współpracy z Pomorskim Ośrodkiem Adopcyjnym w Gdańsku.
4. Współuczestnictwo w kampaniach medialnych i informacyjnych organizowanych przez inne podmioty pomocy społecznej (Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, Ośrodki Pomocy Społecznej, inne).

Wskaźniki monitorowania:

1. Liczba uczestników szkoleń.
2. Liczba przeszkolonych uczestników z podziałem na instytucje.
3. Liczba złożonych projektów i pozyskanych środków na realizację zadań.

METODY OCENY EFEKTYWNOŚCI *„Programu pomocy dziecku i rodzinie Powiatu Nowodworskiego na lata 2022-2026”*

1. Ocena zasadności dalszego pobytu dziecka w pieczy zastępczej sporządzana na podstawie rozmów (z dzieckiem, opiekunami zastępczymi, pracownikiem socjalnym), obserwacji, spotkań, które odbywają się w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie. Na spotkania dotyczące oceny zapraszane są osoby bezpośrednio pracujące z dzieckiem.

2. Interpretacja sprawozdań z realizacji programów sporządzanych przez pracowników działu rodzinnej pieczy zastępczej:
   - sprawozdania składane (raz na pół roku) do Sądów Rodzinnych, dotyczących funkcjonowania rodzin zastępczych;
   - sprawozdania roczne z efektów pracy koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej oraz roczne sprawozdanie z pracy Organizatora rodzinnej pieczy zastępczej;
   - analiza „ Ocena Zasobów Pomocy Społecznej z terenu Powiatu Nowodworskiego".
3. Przeprowadzenie ankiet wśród rodzin zastępczych, które zostały objęte wsparciem koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej dotyczącej oczekiwań w zakresie potrzeb i współpracy z działem rodzinnej pieczy zastępczej.
4. Analiza wskaźnika uczestnictwa w poszczególnych formach systemu pomocy dziecku i rodzinie tj. uczestnictwo w grupach wsparcia dla rodzin zastępczych oraz dla dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych.
5. Ilość uczestników w festynach dla rodzin zastępczych oraz w innych imprezach na rzecz dziecka, organizowanych przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie.
6. Monitorowanie środowiska przy współpracy z Ośrodkami Pomocy Społecznej, tj. środowiska rodziców biologicznych. Natomiast ze strony Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie monitoring i wsparcie rodzin zastępczych już funkcjonujących oraz nowo powstałych.
7. Przeprowadzenie wywiadów środowiskowych w rodzinach biologicznych i zastępczych.
8. Monitorowanie losów usamodzielnianych wychowanków rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo – wychowawczych poprzez analizę Indywidualnych Programów Usamodzielnienia.
9. Liczba usamodzielnianych wychowanków, którzy otrzymują pomoc na kontynuowania nauki.
10. Liczba wychowanków zamieszkałych w mieszkaniach chronionych w danym roku.